

ЖУСУП БАЛАСАГЫН атындагы
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИНИН

ЖАРЧЫСЫ ВЕСТНИК

КЫРГЫЗСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА имени ЖУСУПА БАЛАСАГЫНА

ВЫПУСК 4

Подпись _____

Ученый секретарь
КГУ им. Ж. Б. Баласагына

ISBN 9967-21533X

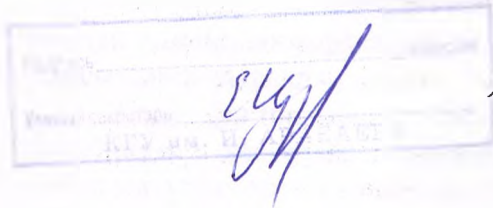
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Абдималиков К. А., Таипов Т. А. Системный подход к определению рисков в АПК.....	288
Батталова С.С. Вопросы финансовой устойчивости в деятельности некоммерческих организаций, действующих в сфере оказания библиотечно-информационных услуг .	276
Игамбердиев Б.А. Кыргызстан: неолиберальная экономическая политика как причина экономической несостоятельности	284
Мысакулова Г. С. Обеспечения государственных гарантий в получении качественного высшего образования путем реформирования системы финансирования	290
Мысакулова Г. С. Пути разрешения институционального конфликта между рынком образовательных услуг и рынком труда в современных экономических условиях Кыргызстана	295

ОБРАЗОВАНИЕ И ПЕДАГОГИКА

Адигинеева А.Б. О некоторых вопросах преподавания русского языка	299
Байсеркеев А. Орто мектептеги таалим-тарбия иштеринин теориялык маселелери ..	303
Джолдошев М.Г. Кептин орундуулугу жана анын жалпы түшүнүгү.....	306
Карипова М.К., Бейшекеева Г.Дж. Разработка тестовых вопросов по физическому практикуму при кредитной технологии обучения для технических специальностей ..	311
Качкын уулу А. Келечектеги айыл мектебинин мугалиминэкологиялык негизде даярдоо	317
Сөзжү З. Зээндүү балдардын өзгөчөлүктөрү	320
Сыдыкова М.Б. Информатика курсун окутуунун негиздери жана баалоо проблемалары	324
Сыдыкова М. Б. Основы организации самостоятельной работы студентов в условиях кредитной системы обучения.....	329
Турдумамбетов А.Ш. Элдик музыкалык аспаптардын кыргыз элинин жоокердик тарыхында ээлеген орду	334

КЕЛЕЧЕКТЕГИ АЙЫЛ МЕКТЕБИНИН МУГАЛИМИН ЭКОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕ ДАЯРДОО

Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети

Качкын уулу А.

УДК.371.3

Азыркы кезде өлкөбүздөгү билим берүү системасын модернизациялоодо айыл мектептеринин ишмердүүлүгү дагы олуттуу өзгөрүүлөрдү талап кылат, ал өзгөрүүлөргө ылайык мугалимдин иши полифункционалдуу, психологиялык жана педагогикалык жагдайларды башкара билүүсү, экологиялык жактан даярдыгы бар, айлана чөйрөнү коргоого, ар бир адамга тынымсыз жаратылышты сактоого багыт бере турган жана башкысы инновациянын бардык түрлөрүнө ийкемдүү болгон мугалимге муктаждык жыл сайын өсүүдө.

Айыл мектептери жаратылышка жакын, айлана чөйрө менен тыгыз байланышта, мугалимдин экологиялык багытта ачык сабак, тарбиялык иштер, экскурсия жана коллоквиумдарды өтүү жөндөмдүүлүгү болсо, анда мугалим педагогикалык маданияты жогору болуп эсептелинет, мындай мугалим мезгилдин таламын талашкан, айыл тургундарынын муктаждыктарына жооп берген кесипкөй адис болуп саналат.

Мугалимдерди айыл мектептерине даярдоону М.П. Гурьянова, А.Ф. Драничников, Г.В. Кондратенков, Казыханова Д.А. изилдеп өтүшкөн. [1;2;3;4;5.]

Айыл мугалими элдин ден-соолугу үчүн курчаган чөйрөнүн таза болушун белгилеп, экологиялык билим менен тарбияны окуучуларга бирдей жүргүзүп, азыркы жана болочок муундар үчүн айлана-чөйрөнү коргоонун маанисин белгилеп, иш алып баруусу бул педагогикалык маданияты калыптанган мугалим десек жаңылышпайбыз. Мындан тышкары табияттагы коопсуздукту сактоо, жаратылыш жандыктарды жана табияттын ресурстарын туура пайдаланууну уюштурууга багытталган маселелерди чечүүдө кесипкөй мугалимдин орду чоң мааниге ээ.

Окумуштуулардын изилдөөлөрүнө таянуу менен айыл мектебинин ишмердүүлүгүн эки топко бөлдүк:

- Айыл мектебинин мугалиминин ишмердүүлүгүнүн он көрүнүштөрү (жаратылышка жакын болуусу, практикалык негизде сабак өтүүгө табигый шарттардын болушу ж.б.).

- Айыл мектебинин ишмердүүлүгүндөгү терс көрүнүштөр. Айыл мектептерине жетишээрлик түрдө каражат бөлүнбөгөндүгү; жогорку квалификациялуу адистердин жоктугу, айыл мектептеринин бири-бири менен тажрыйба алмашуусунун системалаштырылган иш формасынын жоктугу, мектептин илимий жана маданий боборлордон алыс болуусу ж.б. кирет. [4.44-б.]

Айыл мектебинин ишмердүүлүгүн карап чыккандан кийин, ал жерде кандай адис иштейт деген суроо пайда болот, ага келечектеги айыл мугалимин даярдоодо *тышкы, ички* жана *жеке* факторлор таасир тийгизээрин далилдеп баса белгиледик.

Тышкыга: педагогикалык кесипти тандоосунун мотивациясы, окуучулардын кесипти тандоо ишмердүүлүгүн максаттуу жана кошумча даярдык көрүүсү абзел. Мектеп, фермердик жана дыйканчылык чарбаларына, райондук агрокласстар, ар кандай көргөзмөлөргө, олимпиадаларга, дистанттык окутууга жана мектепти бүтөөрүндө тандаган кесиби боюнча предметтик курстарга катышуусу.

Ичкиге: ЖОЖдун билим берүү процессинин өзгөчөлүгү (кесипкөйлүүлүк, чыгармачылык, окутуучулардын компетенттүүлүгү, дисциплиналардын методикалык

жактан камсыздандырылышы жана кабинеттердин керектүү окуу жабдыктары менен камсыздандырылышы) кирет.

Жеке факторлоруна келечектеги айыл мугалимдеринин (өзүнүн тандаган кесибинде кесиптик сапатка ээ болуусу; өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн, жөндөмдүүлүктөрүн көрсөтө алуусу) жеке инсандык сапаттары. [5.92-97 б.]

Ал эми мугалимдин табияттагы коопсуздукту сактоо, жаратылыш жандыктарына туура мамиле кылуу жана табияттын ресурстарын туура пайдаланууну уюштурууга багыттуу маселелерди чечүүдө төмөнкүдөй милдеттерди коюшат:

- Мектепке чейинки тарбия мекемелеринде, ошондой эле атайын орто жана жогорку окуу жайларында экологиялык билим берүү негиздерин милдеттүү түрдө окутуу;

- Жооптуу кызматкерлер менен кесип ээлеринин экологиялык жактан жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча билим алуусу;

- Айлана-чөйрөнү коргоо боюнча илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү, багыттоо, окуучу менен мугалим ортосунда алгылыктуу иш алып баруусу, жаратылыштагы акыркы кубулуштар жөнүндө маалыматка ээ болуусу, бул билим берүү өкүлдөрүнүн айлана чөйрөнү коргоого кошкон салымы.

Педагогикалык кесип башка кесиптерден айырмаланып ишмердүүлүгү «адам-адамга» багытталган, мугалим өзгөртүүчү жана башкаруучу болуп эсептелинет. Педагогдун максаты болгон окуучунун инсандык сапаттарын калыптандырат жана өзгөртөт, ушуга байланыштуу ал интеллектуалдык, эмоционалдык жана физикалык жактан өсүшүн камсыздандырат. Айыл жергесинде өзгөчө педагогикалык кесип гумандуулук, коллективдик жана чыгармачыл мүнөзгө ээ.

Келечектеги айыл мугалимдерин даярдоодо эң биринчиден анын кайсы чөйрөдө, кандай шарттарда иштөөсүн эске алуу зарыл. Шаар мектебинен айырмаланып айыл мектептери бүткүл айыл тургундарынын көңүл чордонунда болоорун дагы баса белгилесек болот. Педагогикалык билим алып, психологиялык жактан айыл мектебин реформалоого, модернизациялоого жана эскини сактоо менен жаңыны киргизе турган мугалимге муктаждык өсүүдө. Демек мындай мугалим экологияда болуп жаткан кризистик кубулуштарды аңдап жана туя билүүсү зарыл. Жогоруду айтылгандай айылдагы мектеп мугалими окуучулардын назарын гана өзүнө бурбастан алардын ата-энесин жана туугандарын дагы камтыйт. Авторитеттүү мугалимдердин сөзү закон, өзүнө тартып кыймылы, иш аракети жана мамилеси менен окуучулардын аң сезимин гана өзгөртпөстөн алардын жан дүйнөсүн, туюмун жана жароокерлигин өнүктүрөт деп бекеринен улуу Чех окумуштуу-педагогу Ян Амос Коменский айтпаса керек.

Педагогикалык процессте мугалимдин атайын экологиялык сабаты жок болсо, бирок теориялык жактан илимге ээ болуп практика жүзүндө эч нерсе кылбаса «Токойду сактайлык!», «Саздарды кургатпайлык!» ж.б., анда анын сабагы супсак, жеткиликсиз жана экологиянын сакталышына салым кошпойт десек жаңылышпайбыз. [3.14-16-б.]

Мугалимдин мектептеги микрочөйрөнү уюштура билүү жөндөмдүүлүгү чоң мактоого ээ, анткени ал жерде мектеп мугалими атмосфераны, мугалим менен окуучунун ортосундагы мамиле, китептерди, билимди, сүйлөө маданиятын, чыгармачылыктын негизин, жаратылышка кайра куруу (жашылдандыруу), айлана-чөйрөнү кабыл алуусун жана жогорку маданияттуу, эстетикалык көз карашы калыптанган окуучуну тарбиялап чыгарат. Кошумчалап айтсак айыл жергесиндеги адамдар мектептен көптү күтүшөт, баланын жаркын келечегин, жөндөмдүүлүгүн жана терс көрүнүштү дагы оң көрүнүштү дагы мектептин ишмердүүлүгүнө жүктөшөт.

Окумуштуу М.П. Гурьянованын айтуусунда мектеп бул айылды негиздөөчү фактор катары көрөт. Эгер шаарларда маданий борборлор, ишканалар жана башка

мекемелерде адамдар жумуш менен камсыз болушса, ал эми айыл жергесиндегилер өзүлөрүн камсыздандырып, мектеп ошол айылдын маданий, илимий, маалымат жана нравалык бобор катары кабыл алынып келет. Ошол эле мектепте окуучунун сезимталдыгын, атмосфера менен гидросферанын, кычкылтек менен азоттун, кызыл китепке кирген жаныбарлардын, АЭС менен ГЭСтин айырмалап аларга анализ жүргүзсө анда мугалимдин экологиялык тарбия иштери үзүрлүү болду десек болот. [1.18-30-б.]

Озон тешиктери, парникалык эффектер, ультрафиолеттик нурлануулар, жер шарынын орточо температурасынын өсүшү жана башка глобалдык проблемалар окумуштуулардын көңүлүн түйшөлтүп келет. Ал эми айыл жергеси менен байланышкан экологиялык проблемаларды, айлана чөйрөнү сактоо, токойлордун кыйылышын токтотуу тактап айтканда жергиликтүү деңгээлде чечүүчү көйгөйлөрдү болочок мугалим билиши абзел. Мугалим

Студент педагогикалык билим алып жатып флора-фаунаынын, Сибирь карагайынын, марко поло аркарынын жана көмүр кычкыл газынын же болбосо өсүмдүктөрдүн адам баласынын жашоо тиричилигиндеги ордун аныктап билсе, анда ал мыкты мугалим болот дегенге күмөн жок. Ал эми мугалимдин маданияттуу болуу бул – айлана чөйрө менен гармонияда жашап аны сактаганга, өнүктүрүп-өстүргөнгө салымын кошкон адам, бул жогорку деңгээлдеги маданияттуу адам болуп эсептелинет, деп көрүнүктүү ойчулдар-эске салып өтүшкөн.

Качан гана мектеги билим берүү, тарбиялоо жана калыптандыруу процесстери коомдун, чөйрөнүн таасиринен жогору болсо, ошондо мектептин ишмердүүлүгү продуктивдүү болот. Мектеп окуучуларды гана окутпастан айыл тургундары үчүн атайын экологияга байланышкан семинарларды уюштуруп, айыл тургундары үчүн жаңы баалуулуктарды түшүндүрсө, анда чөйрөнүн экосистемасынын сакталышына чоң салымын кошот, андай мүмкүнчүлүк педагогикалык маданияты жогору мугалимге тийиштүү. [2. 45-б.]

Айыл мектебинин мугалиминин иши полифункционалдык мүнөзгө, ал көп предметтин ээси, мектептеги тарбиялык иштердин координатору, психолог-практик жана кошумча билим берүүнүн устаты. Демек келечектеги айыл мугалимин экологиялык мүнөздө даярдоо ЖОЖдо атайын каралышы керек, алар: кесиптик компетенцияны калыптандыруу, жалпы илим иштер жана предметтик жактан даяр болуусу, студенттин нравалык потенциалын өркүндөтүү. Табигый жана гуманитардык илимдерге көңүлүн бурдуруу. Азыркы мезгилдин мугалими изилдөөчү болуусу абзел, өзүнүн өтүп жаткан предметин жогорку деңгээлде анализдесе, методологиялык иштерди аткаrsa анда мезгилдин прогрессивдү мугалими деп атоого толук мүмкүн.

Адабияттар:

1. Гурьянова М.П. Сельская школа и общество // Сборник научно-методических материалов. М.: ВЛАДОС, 2000. – С. 7-64.
2. Драничников А.Ф. Профессиональное становление молодого учителя в условиях сельской школы // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова №3, 2002. С. 32-38.
3. Казыханова Д.А. Педагогические факторы развития самообразования сельского учителя. Тез.докл. Всеросс. науч. конф., 1994. Йошкар-Ола.
4. Кондратенков А.Е. Сельская общеобразовательная школа на современном этапе. М.: Педагогика, 1979. 342 с.
5. Чернявская А.П. Педагогическая техника учителя. М.: Учебная книга, 2006–176 с.

